

ХАРАКТЕРИСТИКИ НА СРЕДНОВЕКОВНИТЕ ИСЛЯМСКИ ЗАТВОРИ НА ОСТРОВ СИЦИЛИЯ (IX – XI ВЕК)

Десислава Владимирова

31. СУЧЕМ „Иван Вазов“ – София

Резюме. Затворите са част от управленската система в ислямските земи през Средновековието. Макар сведенията за организацията и методите им на работа да не са много, тези учреждения заслужават внимание, тъй като спомагат за изясняването на общата институционална картина. В статията е проследено възникването на първите ислямски затвори. Този преглед служи както за формиране на начални впечатления, така и за основа на последвалия анализ. Централно място заема въпросът за затворите в арабска Сицилия (IX – XI век). Важен принос е събирането на едно място на сведения от различни по език, вид и време на създаване исторически извори. Внимателният им прочит, съчетан със съпоставителен анализ, позволяват да се направят изводи за характеристиките и местоположението на сицилианските затвори. Сравнението със затворите в останалите ислямски земи през същия период показва общи черти. Това позволява да се заключи, че наказателните учреждения на острова следват и работят по добре установен модел.

Keywords: Mediterranean; Medieval Sicily; Islamic prisons; punishment; penal institutions

За затворите, като за учреждения с регламентиран статут, говорят още историческите извори от периода на Античността (Peters, 1998: 3 – 21). Впоследствие прилагането на строги ограничителни мерки спрямо хората, които не спазват законите или застрашават обществения ред, е възприето както в християнския, така и в ислямския свят. Настоящата статия е насочена към представяне и анализ на сведенията за затворите в Сицилия през периода, в който островът е арабско владение¹⁾.

След успеха във военните действия срещу Византия, водени в периода 827 – 902 г., Сицилия получава статут на провинция (*vilāya*)²⁾ на Аглабидският емират³⁾ в Северна Африка (Mandalà, 2013: 438). В съответствие с това затворите на острова стават част от ислямската система на управление, която продължава да съществува до 70-те години на XI век. Очертаването на техни-

те характеристики е важно, защото допринася за изследването на ислямските административни структури в региона. То прави възможна и съпоставката със затворите в останалите мюсюлмански земи през същия период, тъй като изворите за затворите в Сицилия не са взети под внимание в съществуващите общи изследвания върху средновековните ислямски затвори.

Темата за сицилианските средновековни затвори все още не е детайлно изследвана. Тя е засегната от Джузепе Мандалà (Mandalà, 2014: 151 – 186) в проучването му върху политическите процеси и доктриналните взаимовръзки между Северна Африка и Сицилия на границата между IX и X в. Трудности при разработването на проблематиката предизвиква характерът на изворовата база. Съдебни или организационни документи, отнасящи се до затворите в Сицилия, не са запазени, поради което юридическата рамка на функционирането им е неизвестна.

В опит за преодоляване на съществуващите неясноти ще бъде направен преглед на появата и статута на затворите в исляма. След това ще бъдат разгледани историческите извори за сицилианските затвори. Последната част от статията представя изводите за техните характеристики в съпоставка с общата рамка на ислямските затвори извън острова.

Средновековните ислямски затвори

Термините, които се използват за обозначаване на „затвор“ в класическата ислямска юриспруденция, са *сиджн* и *хабс*⁴⁾. В Корана думата *сиджн* е употребена за назоваване на *затвор* (Quran, 12:33, 36, 39, 41, 42), докато производни от думата *хабс* са използвани със значението *задържане* (Quran, 11:8). В съответствие с това в юридическата литература със *сиджн*⁵⁾ се отбелязват затворите за излежаване на издадена присъда, а с *хабс* – арестите за временно задържане под стража (Schneider, 1995: 157 – 173). Това разграничаване не е строго съблюдавано от средновековните автори, които не са юристи, и те често използват *хабс* като нарицателно име за „затвор“.

За ранната история на ислямските затвори, устройството и начина им на функциониране са запазени малко сведения (M. Tillier & N. Vanthieghem, 2018: 1 – 40)⁶⁾. Според Франц Розентал затвори съществуват в по-големите арабски градове, като Мека и Медина, още във времето на пророка Мухаммад (Rosenthal, 2014: 56 – 57.). Първоначално затворите се помещавали в пригодени за целта къщи (Anthony, 2009: 571 – 573). Първият ислямски затвор се свързва с името на халифа ‘Умар и е създаден в Мека. При управлението на ‘Али ибн Абй Тāлиб е създаден затвор в град Басра⁷⁾, а по времето на Му‘āўйя ибн Абй Суфйāн вероятно съществува затвор в Дамаск (Rosenthal, 2014: 75). В хода на арабската експанзия затвори се създават и в други градове. През VIII в. такива има в Харан (дн. Турция), Мерв⁸⁾ (дн. Туркменистан), Куфа и Багдад (дн. Ирак) (Tillier, 2009: 640 – 642), а през IX в. е засвидетелствано наличието им и в Самара (дн. Ирак), Фустат (дн. Египет), Кайруан (дн. Тунис) (Hentati, 2007: 171) и Кордова (дн. Испания).

Като основни разновидности могат да се обособят кадийските и политическите затвори⁹⁾. Терминът „политически затвор“ не е абсолютно коректен спрямо историческата епоха. Тези затвори определено не могат да бъде наричани и „военни“, защото съществуването им не е пряко обвързано с наличието на военни действия. С оглед на факта, че са подчинени на управителите и в тях попадат опоненти, представители на други религии, бунтовници и лица, застрашаващи съществуващото статукво, определението „политически“ е по-близо до действителните им характеристики.

Според Франц Розентал правото на халифа и наместниците му да поставят под запрещение, не е било обект на оспорване от страна на кадиите (Rosenthal, 2014: 70). За попадането в политически затвор не се изисквало издаването на санкция от съда. Този тип затвори са на пряко подчинение на политическата власт. Такива през Средновековието са били: затворът Мутбақ в Багдад, един от затворите в Кайро¹⁰⁾ и затворът в Севилия¹¹⁾.

Кадийските затвори се поделят допълнително на такива за длъжници и за крадци, при което тези за крадци са по-строго охранявани (Tillier, 2010: 206). Попадането в кадийски затвор е строго регламентирано и обвързано с издаването на присъда¹²⁾. Продължителността на престоя зависи от тежестта на престъплението. Задържаните под стража в редица случаи са подлагани на телесни наказания. Не са рядкост обвиненията срещу кадиите в несправедливо издадени присъди (Tillier, 2010: 197). При излежаването на присъдата си затворниците са разделени по полов признак, а в Багдад от IX в. съществуват обособени затвори за мъже и жени (Rosenthal, 2014: 75; Tillier, 2009: 640).

Според Матийо Тилие, въпреки че са били лишени от свобода и възможност за придвижване от едно място на друго, затворниците в средновековните ислямски затвори не са били изолирани от обществото. В полза на тезата си той посочва сведенията за социални контакти на затворници с техните съпруги, слуги и защитници (Tillier, 2010: 199).

Затворите са в пряка взаимовръзка с юридическата система. Основните правни школи в исляма са четири и носят имената на своите основатели: Абū Ханйфа (поч. 767 г.); Малик ибн Анас (поч. 855 г.), Мухаммад ал-Шафи'й (поч. 819 г.) и Ахмад ибн Ханбал (поч. 855 г.). Последователите им са наричани съответно: *ханифити*, *маликити*, *шафиити* и *ханбалити*. Всички школи признават Корана и сунната за основни законодателни източници, но се различават в тълкуването на отделни елементи от юридически или богословски характер. Всяка от тях има собствен подход към престъпленията, изискващи строга ограничителна мярка. Присъдите в съответната ислямска провинция се издават от представител на доминиращата там правна школа. Това означава, че за едно и също престъпление в отделните провинции на Халифата се прилагат различни наказания. Освен това мненията и препоръките за ограничителните присъди и отношението

към затворниците могат да се различават и при юристи – представители на една и съща правна школа¹³⁾.

В кадийските затвори на ханифитите съдиите контролират реда на постъпване и спазването на сроковете за излежаване на присъдите от затворниците (Schneider, 1995: 195). Смяната на кадията е знак за промени и в затвора. Новоназначеният съдия трябвало да инспектира присъдите и обстоятелствата, при които са били издадени. При установено нарушение той разполагал с правото да амнистира затворници. Маликитските съдии също изграждат стройна система от наказателни мерки, които включват затвор и телесни наказания (Hentati, 2007: 155 – 159).

В Северна Африка в началото на IX в. преобладават привържениците на маликитската и ханифитската правна школа. Това „съжителство“ довежда до ситуацията в столицата на аглабидите – Кайруан, да бъдат назначавани двама кадии. В навечерието на настъплението срещу Сицилия кадии са едновременно Абū Мухриз (кадия на Кайруан в периода 806 – 829 г.), подкрепящ ханифизма, и Асад ибн ал-Фурāt (кадия на Кайруан в периода 818/819 – 827), който е привърженик на маликитската школа. Маликизмът засилва влиянието си след поемането на поста кадия на Кайруан от известния юрист Сахнун¹⁴⁾, през 848 г. При управлението на Ибрахїм II (875 – 902 г.)¹⁵⁾ в Северна Африка нараства влиянието на ханифитите. След създаването на Фатимидския халифат (909 г.) ханифитската правна школа става доминираща, но и маликизмът продължава да има привърженици.

През аглабидския период под влиянието на метрополията маликитската школа заема водеща позиция и в провинция Сицилия (827 – 909). Също както в Северна Африка, през X – XI век ханифизмът засилва позициите си на острова, но отражението на този процес не може да се проследи цялостно поради липсата на сведения.

Затворите в Сицилия

Съществуват преки и непреки източници за затворите в Сицилия през IX – XI в. Преки са наблюденията на монаха Теодосий¹⁶⁾, който попада в затвора през 878 г., както и тези на географа и пътешественик ибн Хаўқал, който посещава острова през 973 г.¹⁷⁾ Непреки са сведенията в сборника от края на IX – началото на X век „*Китаб ал-Михан*“ на Абўал-‘Араб Мухаммад ал-Тамїмї, анонимният труд от XII в. „*Китāб ал-‘уйўн ўа-ал-ҳадā’иййа фї аҳбār ал-ҳақā’иййа*“¹⁸⁾ и две писма от Каирската гениза¹⁹⁾.

Според биографичния сборник „*Рийāдал-Нуфўс*“ самото настъпление на аглабидите към Сицилия започва заради получена информация, че на острова мюсюлмани са държани като пленници (BASar, 1880 – 1889: 182). Задържането им е нарушение на по-ранен договор между африканските араби и византийските сицилиански власти и това провокира аглабидския емир Зийāдат Аллāх да обяви мобилизация.

В периода 827 – 902 г. между арабите и византийските власти в Сицилия се водят военни действия с променлива активност. След превземането на Палермо през 831 г. градът се превръща в център на арабските владения на острова и именно в него се изграждат необходимите за управлението институционални структури. В същото време, основният византийски административен център е град Сиракуза²⁰. След деветмесечна обсада през 878 г. градът е превзет от арабите.

Именно със завладяването на Сиракуза е свързан и най-ранният исторически извор за сицилианските ислямски затвори. Запазено е писмо на монаха Теодосий от Сиракуза, в което той разказва, че след влизането на мюсюлманските войски в града той бил заловен заедно с епископа и други духовници, докато се укривали при олтара на църквата. Пленените били отведени в Палермо, където били изправени пред емира. След кратък спор с епископа на Сиракуза емирът заповядал църковните лица да бъдат хвърлени в затвора. Теодосий описва мястото, където са затворени:

„Накрая бяхме хвърлени в този затвор (*in isto carcere*). Това е дупка четиринадесет стъпки под земята и има само малка врата вместо прозорец. Тъмнината е плътна и може да се пипне. Единствената светлина е от лампа или отражения на деня. Не могат от този затвор да се видят нито светлината на зората, нито лунните лъчи. Нашите тела бяха измъчвани от топлината, когато беше лято, и се парехме от дъха на съкилийниците си. В допълнение [има] въшки, бълхи и други насекоми, които отчайват човек с ухапванията си. В същия затвор, затворени и подложени на тези нещастия, са етиопски търговци, хора от Тарс, евреи, ломбарди, някои от нашите християни, от различни области, сред които и пресветият епископ на Малта, окован с двойни окови“ (RIS1/2, 1725: 264).

За честването на ‘*Айд ал-Ад³хā* (Курбан Байрам)²¹ мюсюлманите в Палермо решили да изгорят епископа²². Според Теодосий те имали за цел да го принесат в жертва на демоните си. От разказа става ясно, че монахът е изведен от затвора и присъства на свиканото по случая съвещание (*consilium*). Той цитира изказването на знатен мюсюлманин:

„О, граждани, нека сложим ръце на християнския епископ за наша сигурност (*pro nostra incolumitate*) и нека отпразнуваме Пасха по-тържествено от всеки друг път, за да успеем в делата си и, убеден съм, ще ни потръгне в тях“ (RIS 1/2, 1725: 264 – 265).

След тези думи се намесили старейшините, които били най-уважавани (*honestissimi*) от хората, с бели коси и тоги. Те изразили несъгласие и отбелязали, че няма нужда на този ден да празнуват погребение, след като са получили вече голямата привилегия да разрушат Сиракуза. В заключение Теодосий отбелязва:

„От онзи ден до сега продължаваме да сме пленени, с много мъки, самата смърт е надвиснала над нас и постоянно ни застрашава“ (RIS 1/2, 1725: 265).

Описаното събрание наподобява съдебен процес, но според Теодосий причината за свикването му е мюсюлманският празник. От писмото може да се заключи, че монахът не знае какво се случва на административно ниво, какъв е неговият статут и колко дълго ще продължи престоят му в затвора. Той се опитва да предаде думите на емира, а след това и на мъжете на събранието. Същевременно общият контекст на техните изказвания липсва. Това дава основание да се предположи, че на епископа и духовниците е превеждана само основна информация на срещите и както изглежда, те са държани в неведение за съдбата си. Изложените обстоятелства, заедно с убеждението на Теодосий в демоничната същност на нашествениците, правят институционалния образ на затвора изключително неясен.

През същата 878 г. управителят на Сицилия е убит в двореца в Палермо. Според ибн‘Адārī (BASar., 1880 – 1889: 361) убийството е свързано с династични борби и е организирано от роднини на Ибрāхīm II – претендент за властта в Северна Африка. Цитираният от Теодосий мюсюлманин също в изказването си напуска за необходимостта от сигурност и подобряване на положението. Не е известно дали затворниците са изправени пред съвета преди или след убийството. В първия случай би могла да се разглежда вероятността в резултат от събранието на затворниците да е издадена присъда, а във втория – взетите от предишния управител решения за хвърляне в затвора да са преразгледани при новите политически обстоятелства.

Следващото описание на сицилиански затвор в изворите датира от края на IX – началото на X в. и се съдържа в „*Kutāb al-Miḥān*“ на Абūал-‘Араб Мухаммад ал-Тамйīm. Авторът е от знатен кайруански род. Сред основните му занимания попадат сфери като: юридически науки, преводи и поезия. След завземането на властта от фатимидите той е хвърлен в затвора, където и умира през 945 г. В книгата си ал-Тамйīm описва случая на ибн ал-Маджжānī – кадия на Палермо, който е хвърлен в затвора по заповед на Ибрāхīm II:

„Ибрāхīm ибн Аҳмад отстранил (‘азала) Аҳмад ибн Мухаммад ал-Тā’й, известен като ибн ал-Маджжānī, от поста қādī на Сицилия. Първоначално ибн Тāлиб²³⁾ го определил за съдия на острова, но [Ибрāхīm] го заловил в Сицилия и по негова заповед ибн ал-Тифлй го подложил на мъчения. Един сицилианец разказа, че на ибн ал-Тифлй било заповядано да го бие с мокри папирусови рола и той изтърпял голяма част от наказанието. Той [сицилианецът] каза: „Както спал в затвора (*фй ал-сиджн*) [ибн ал-Маджжānī], се събудил и казал на част от съкилийниците си: „Докато спях, Божий пратеник дойде при мен и каза: „Аллāх, Всемогъщия [заповяда] да бъдеш освободен от болката при ударите.“ Той [сицилианецът] каза: „Малко след като безбожникът ибн ал-Тифлй го отвел, наредил да го бият и той бил пребит. Когато се върнал, го питали [какво се е случило] и той казал „С Божията милост, Благословения Всемогъщ Аллāх ме освободи от болката на бичуването. Аз чувствах върху себе си ударите, но не усещах никаква болка“ (Mandalā, 2014: 153 – 154).

Арестуването на ибн ал-Маджжāнī е следствие от заповед на емира, което причислява кадията към политическите затворници. Ясно се посочва прекият ангажимент на ибн ал-Тифлī към надзора и изпълнението на телесното наказание, но не става известно какъв пост заема той. Според Джузепе Мандалà е възможно ибн ал-Тифлī да е бил *сāхīb ал-шурта* (началник на полицията). При това положение би следвало затворът да се категоризира като политически, но доказателства все пак липсват.

Ново споменаване на затвор в Палермо е налично в изворите, отразяващи въстанието на ибн Қурхуб срещу фатимидските власти. То продължава няколко години и придобива характеристиките на гражданска война²⁴). След шестмесечна обсада, през 917 г., фатимидите превземат Палермо. Ибн Қурхуб е пленен заедно със сина си и кадията ибн Абī Минхāl²⁵). Затворът е споменат във връзка със залавянето на ибн Қурхуб в двореца. В „*Kitāb ал-‘Уйūн*“ се отбелязва, че бунтовникът е окован във вериги и хвърлен в „неговия затвор“ (Mandalà, 2014: 165 – 166, note 51). Престоят му там е краткосрочен, тъй като скоро след това е ескортиран в Северна Африка и е подложен на публична екзекуция.

Данни за наличието на затвор в Палермо през 973 г. дава географът ибн Хайқал. При описанието на новопостроения квартал – ал-Хāлиса, той посочва, че там се намират жилищата на управителя и подчинените му, джамия, бани и затвор („*хабсал-султāн*“, (Ibn Hāuqal, 1938: 119). Ибн Хайқал употребява титлата „султан“, за да обозначи управителя на острова, от което следва да се заключи, че затворът има политически, а не съдебно-наказателни функции.

Други сведения от 70-те години на X в. се съдържат в писмо от Каирската гениза. В него се споменава хвърлянето на освободен роб от Палермо в „*тъмницата на крепостта*“ (Simonsohn, 1997: 17, note 26). В друго писмо от 18 август 1056 г., отново от Каирската гениза, се отбелязва, че петима евреи са били задържани за три дни заради мито за внос на стоки (Simonsohn, 1997: 228, note 109), което вероятно не са заплатили. В писмото липсват подробности по случая.

Изводи

Всички налични исторически извори използват различна терминология за обозначаване на затворите:

1. *ямите на затвора* в гръцкия вариант на писмото на Теодосий („*τω λακκο της ειρκτης*“, (Zuretti, 1910: 167 – 8);
2. *carcer* в латинския вариант на писмото (RIS1/2, 1725: 264);
3. *сиджн* в „*Kitāb ал-Михан*“ (Mandalà, 2014: 153 – 154);
4. *хабс* в „*Kitāb ал-‘Уйūн*“;
5. *хабс ал-султāн* – ибн Хайқал (Ibn Hāuqal, 1938: 119);
6. *би-махоморот ха-месуда* в писмото от 70-те години на X в. от Каирската гениза²⁶).

Направеният обзор на сведенията дава възможност да се обособят изводи в няколко направления. Най-големият проблем остава категоризирането на затворите по вид. В изворите преобладава посочването на политически мотиви при задържането под стража. Същевременно единственото категорично обобщение е сведението на ибн Хаўқал за наличието на политически затвор в квартала ал-Хāлиса в Палермо.

Условията, в които пребивават затворниците, са описани най-подробно от монаха Теодосий. Той се оплаква от мрака, горещината, липсата на пространство, шума, който вдигат другите затворници, и насекомите. Същите условия са описани от мюсюлмани, пребивавали в ислямски затвори извън острова. Основните проблеми, които те посочват, са мръсотията и гладът (Tillier, 2009: 642 – 643).

Акцентирането върху двойните вериги (*duabus compedibus* (RIS1/2, 1725: 264) на епископа на Малта в писмото на Теодосий подсказва, че останалите съкилийници вероятно са или с единични окови, или дори без такива. Оковаването е често отбелязвана практика по отношение на средновековните ислямски затвори. Засвидетелствани са варианти на оковаване на краката и/или ръцете с вериги и/или завързване с въжета (Tillier, 2009: 644 – 646; Hentati, 2007: 172 – 173).

Описаните от монаха помещения за затворниците се намират под земята, което също има паралели в други части на ислямския свят. Подземни затвори през същия период има и в Гадамис, Сус, Махдия, Куфа, Багдад и Кордова (Hentati, 2007: 178 – 180; Tillier, 2009: 652 – 653; Mandalà, 2014: 165 (note 48)).

Местонахождението на сицилианските средновековни затвори е трудно за установяване на базата на писмените извори. Теодосий разказва, че към затвора са водени по централната градска улица („*media Urbis platea*“ (RIS1/2, 1725: 264)), която е изпълнена с хора. От описанието и данните за средновековния план на града може да се предположи, че монахът и епископът на Сиракуза са водени към затвора по основната улица, спускаща се от двореца на управителя към морето²⁷). Тази теза застъпва и Алесандра Банера. Изследователката отбелязва, че улицата, по която отвеждат монаха Теодосий, е идентична с описаната от ибн Хаўқал улица *ал-Симāт*, която е покрита с каменни плочи и заобиколена от магазини (Bagnera, 2013: 64 – 65). В същото време, затворът едва ли е бил разположен в крайбрежния район, защото в близост до главната улица през Средновековието текат две реки, които се вливат в морето. Високото ниво на влажност и подпочвените води правят терена непригоден за описаните от Теодосий дълбоки подземни килии.

Три от историческите извори сочат, че затвор или поне арест е имало в стария дворец („*ал-қаср ал-қадīm*“). Според Джузепе Мандалà е възможно Теодосий да е бил затворен в същия затвор (Mandalà, 2014: 166, note 54). Хипотезата му е основателна, тъй като дворецът разполага с подземни помещения. Свързващо звено е писмото от Каирската гениза, в което се посочва, че

освободеният роб е хвърлен в подземията на крепостта. Друг довод в подкрепа на предположението е фактът, че подземията са използвани като затвор и по времето на император Фридрих II (Purpura, 1981: 46). Проучванията сочат, че в определени части те достигат до 9 метра дълбочина.

Урбанистичният план на Палермо се изменя от времето на написване на писмото на Теодосий до посещението на ибн Хаўқал. Описаният от географа нов квартал *ал-Хāлиса* все още се строи. Той е определен за ядро на управлението на острова и в него се помещават основни учреждения. От разказа на ибн Хаўқал се създава впечатление за затвора в *ал-Хāлиса* като за отделна сграда. Местоположението на новия квартал е в близост до крайбрежието, което също навежда на заключението, че става дума за надземен, а не за подземен затвор. Точното разположение на този затвор не може да се установи с методите на археологията поради настъпилите по-късно преустройства и урбанистични промени.

От направения анализ следва да се заключи, че към края на X век в Палермо има два затвора. Разгледаните исторически извори ги обвързват по-скоро с управленските структури, отколкото с работата на юридическата система. Представените сведения ясно сочат, че по отношение на наказателните институции Сицилия възприема модели, характерни и за останалите ислямски земи в Близкия изток, Северна Африка и ал-Андалус през същия период. Това, от своя страна, създава впечатлението, че са налице целеустремени действия по превръщането на острова в пълноправна ислямска провинция. Явявайки се гранична зона спрямо християнските земи, остров Сицилия има ключова роля. Установяването на мюсюлманското управление, с всички негови административни структури и учреждения, би следвало да се разглежда от завоевателите като необходимост. Създаването и работата на затворите са част именно от този процес на утвърждаване на властта. Все пак определяща за организационните процеси на острова е политическата ситуация в Северна Африка. Това означава, че смутните времена и властовите проблеми в метрополията водят до нестабилност и се отразяват пряко на институционалния живот в провинцията.

NOTES/БЕЛЕЖКИ

1. Общо представяне на християнските средновековни затвори с акцент върху тези в италиански градове в: (Geltner, 2006: 261 – 274).
2. Основна административно-териториална единица. В българската историография се използва еквивалентният турски термин „вилает“.
3. Управляващата династия в Северна Африка в периода 800 – 909 г. Вж. Bearman P. J. et al., (1960 – 2005) *Encyclopaedia of Islam*, 2nd Edition (EI²), vol. I, 247 – 250.
4. Категоризиране и групиране на съдебните мерки в: (Schneider, 1995: 157 – 173).

5. Проследяване на етимологията на думата, използвана за обозначаване на „затвор“ от латински през гръцки към арабски език в: (Niehoff-Panagiotidis, 1996:1 – 19).
6. Обзор върху методите на задържането под стража в предислямския период в: (Anthony, 2009, 575 – 584).
7. Поради слабата защита на първия бил построен втори затвор, който приличал на крепост. Вж. (Schneider, 2005: 167). Според Шон Антъни затворите са построени в Куфа, а не в Басра. Вж.: (Anthony, 2009: 587).
8. Помещенията за задържане в Мерв се намират в крепостта на града. Вж. (Tillier, 2010: 200).
9. Според Неджмедин Хентати като отделни видове могат да се обособят и други видове затвори, като например такива, ръководени от *сѓхиб ал-шурта* (началник на полицията) или *сѓхиб ал-мазѓлим* (Hentati, 2007: 175). Обобщенията му се градят на юридически документи, датиращи включително от XV в., което прави категоризацията валидна към периода на Късното средновековие.
10. Историческите извори говорят за три затвора в Кайро през XIII в. – кадийски, политически и такъв за очакващи изпълнението на смъртна присъда (Schneider, 1995: 170 – 173).
11. Ibn ‘Abdun (trans. É. Lévi-Provençal), 2001: 13.
12. Преглед на юридическата литература, в която се съдържат сведения за средновековните ислямски затвори в: (Hentati, 2007: 150 – 155).
13. Сред издаваните в средновековните ислямски съдилища присъди са: порицание, бичуване, ампутация на крайници и др. Вж.: (Rosenthal, 2014: 57 – 59).
14. Вж. EI² vol. 8, 843 – 845.
15. Вж. EI² vol. 3, 982 – 983.
16. Съществуват гръцка и латинска версия на писмото. Оригиналът на гръцки език не е запазен в цялост, неговият текст завършва с падането на крепостната стена на Сиракуза. Издание на запазената част на гръцки език: “Θεοδοσίου μοναχου του και γραμματικου επιστολη προς Λεοντα Αρχidiacono περι της αλωεως Σρακουσης” в: Zuretti C. O., (1910) *La Espugnazione di Siracusanell’ 880. Testo greco della lettera del monaco Teodosio.* – In: *Centenario della Nascita di Michele Amari, vol.1*, 164 – 173.; Издание на писмото на ла: “*Epistola Theodosii Monachiad Leonem Archidiaconum, de Siracusæ urbis ex pugatione, cumanim adversionibus*” е публикувано в началото на XVIII в. в: Muratori, L. (1725) *Rerum Italicarum Scriptores (RIS)*. 1/2, pp. 257 – 265. Превод на пълния текст на писмото на английски език: Crawford, M. F. (1901) *The Rulers of the South*, vol. 2, London: Macmillan Company, 79 – 98.
17. Ibn Haukal (1938). *Liberi maginisterra*. Kramers, H. J. (ed.) *Opus geographicum*. Lugduni Batavorum (Leida), E. J. Brill.

18. Текстът на арабски език от Кеймбриджкия ръкопис (Ms. Cambridge, University Library, Qq. 235, f. 178 v), който засяга Сицилия, е публикуван от Джузепе Мандалà в (Mandalà, 2014: 153 – 154). В същата статия се съдържа и превод на английски език (Mandalà, 2014: 165 – 166, note 51).
19. В средата на XIX в. в Кайро са открити няколко хиляди средновековни исторически извора на иврит и арабски. Ценната находка става известна като Каирската гениза. Тук ще бъдат използвани преводите на писмата на английски език в: Simonsohn, Sh. (1997) *A Documentary History of the Jews in Italy* 13, *The Jews in Sicily* vol. 1. Leiden-Boston: Brill.
20. По съображения за сигурност за известен период от време управлението е изместено към центъра на острова в Кастроджовани. След превземането на града от арабите през 859 г. византийските власти отново се установяват в Сиракуза.
21. През 878 г. празникът е бил в средата на август.
22. Теодосий разказва, че празникът е посветен на Авраам и жертвата, която е готов да даде на Бог. Според монаха мюсюлманите погрешно и неоснователно наричат празника Пасха (RIS 1/2: 264). В Севилия през XII в. затворници са амнистирани по случай мюсюлмански празници (Ibn 'Abdun, (trans. É. Lévi-Provençal,) 2001: 47).
23. Главен кадия на Кайруан, свален от този пост през 888 – 889 г.
24. За влиянието и позициите на лидера свидетелства атаката срещу фатимидския флот при остров Малта. След като подпалили вражеските кораби, бунтовниците отрязали главата, ръцете и краката на фатимидския водач и ги изпратили на халифа. В отговор халифът наредил в пристанището на Сус да се построят военни кораби на които да пише „Отмъстителят“. Вж.: (Pellitteri, 1997: 49).
25. Пояснения относно назначението на ибн АбйМихъл в: (Mandalà, 2012: 358, note. 68)
26. Шломо Симонсон превежда цитата „в подземията на крепостта“ (Simonsohn, 1997: 17, n. 26), а Джузепе Мандалà – „в пещерите на крепостта“ (Mandalà, 2012: 166, note 54).
27. До обединението на Италия през 1861 г. улицата носи името Kàсаро (от ар. *қаҳр* – замък).

REFERENCES/ЛИТЕРАТУРА

- Amari M. (ed.) (1880 – 9). *Biblioteca arabo-sicula, ossia raccolta di testi arabici chetoccano la geografia, la storia, le biografie e la bibliografie della Sicilia. Raccolti e tradotti in italiano, 2 vols and appendix*, Turin and Rome (BAS ar.)
- Anthony, S. (2009). *The Domestic Origins of Imprisonment: an enquiry into an early Islamic institution. Journal of the American Oriental Society (JAOS)*, 129/4, 575 – 584.

- Bagnera, Alessandra. (2013). The Urban Evolution of Islamic Palermo. – In: Annliese Nef (ed.) *A Companion to Medieval Palermo. The History of a Mediterranean City from 600 to 1500*. Leiden – Boston: Brill, 61– 88.
- Bearman P. J. et al., (1960 – 2005). *Encyclopaedia of Islam*, 2nd Edition. (EI²) 12 vols. with indexes, etc., Leiden: E. J. Brill.
- Crawford, M. F. (1901). *The Rulers of the South*, vol. 2. London: Macmillan Company.
- Geltner, G. (2006). Medieval Prisons: Between Myth and Reality, Hell and Purgatory. *History Compass*, 4/2, 261 – 274.
- Hentati, N. (2007). La prison en Occident musulman médiéval. *Arabica*, 54/2, 149 – 188.
- Ibn ‘Abdun, (trans. É. Lévi-Provençal) (2001). *Séville musulmane au début du XIe siècle*. Paris: Maisonneuve & Larose.
- Ibn Ḥauḳal (1938) *Liber imaginis terra. Kramers, H. J. (ed.) Opus geographicum*. Lugduni Batavorum (Leida): E. J. Brill.
- Mandalà, G. (2012) Una nueva fuente para la historia de la Sicilia islámica: un pasaje de al-Muqtabis V de Ibn Hayya-n sobre la revuelta de Ah.mad b. Qarhab (300 – 304/913 – 916) *Al-Qanṭara*, 33/2, 343 – 374.
- Mandalà, G. (2013) The Jews of Palermo from Late Antiquity to the Expulsion (598 – 1492/3) – In: Annliese Nef (ed.) *A Companion to Medieval Palermo. The History of a Mediterranean City from 600 to 1500*. Leiden – Boston: Brill, 437 – 485.
- Mandalà, G. (2014) Political Martyrdom and Religious Censorship in Islamic Sicily: a Case Study During the Age of Ibrahim II (261 – 289/875 – 902). *Al-Qanṭara*, 35/1, 151 – 186.
- Muratori, L. (1725). *Rerum Italicarum Scriptores (RIS)*. 1.2, Milan.
- Niehoff-Panagiotidis, J. (1996). Romania Graeco-Arabica: lat. *signum*>gr. *σῆγμα*>arab. *siġn*. *Romania Arabica: Festschrift für Reinhold Kontzi zum 70. Geburtstag* (Jens Lüdtke hrsg.) Tübingen: Narr, 1 – 19.
- Pellitteri, A. (1997). I Fatimiti e la Sicilia (sec.X): materiali per uno studio sulla Sicilia thaghr e terra digihād con particolare riferimento a fonti ismailite dell’epoca. Palermo: Centro Culturale Al-Farabi.
- Peters, E. (1998). Prison Before the Prison: The Ancient and Medieval Worlds. Morris N. ed. *The Oxford History of the Prison: The Practice of Punishment in Western Society* Oxford: Oxford University Press, 3 – 21.
- Purpura, G. (1981). Graffiti di navi normanne nei sotterranei del Palazzo Reale di Palermo. *Sicilia Archeologica*, 13/44, 43 – 54.
- Rosenthal, F. (2014). *Man versus Society in Medieval Islam*. Leiden-Boston: Brill
- Schneider, I. (1995). Imprisonment in Pre-Classical and Classical Islamic Law. *Islamic Law and Society*, 2/ 2, 157 – 173.

- Simonsohn, Sh. (1997). A Documentary History of the Jews in Italy 13, The Jews in Sicily vol. 1. Leiden-Boston: Brill
- Teofanov, Tz. (2009). *Translation of the Holy Quran*. Istanbul: Hizmet Vakfi Yayinlari [Теофанов, Ц. (2009). *Превод на Свещения Коран*. Истанбул: Hizmet Vakfi Yayinlari]
- Tillier, M. (2009). Vivre en prison a l'époque abbasside. *Journal of the Economic and Social History of the Orient* 52, 635 – 659.
- Tillier, M. (2010). Les prisonniers dans la société musulmane (IIe/VIIIe – IVe/ Xe siècle). *Dynamiques sociales au Moyen Âgeen Occidentet en Orient*, Publications de l'Université de Provence, Aix-en-Provence, 191 – 212.
- Tillier, M. & Vanthieghem, N. (2018). Un registre carcéral de la Fustāt abbasside, *Islamic Law and Society*, 25, 1 – 40.
- Zuretti, C. O. (1910). La Espugnazione di Siracusa nell' 880. Testo greco della lettera del monaco Teodosio. *Centenario della Nascita di Michele Amari*, vol. 1, Palermo: 164 – 173.

CHARACTERISTICS OF THE MEDIEVAL ISLAMIC PRISONS IN SICILY (9TH-11THCENTURY)

Abstract. The medieval prisons are part of the Islamic governing system as in the Near East as in the Magreb. The sources about their organization and working methods are rare and straggling. Whatever, medieval Islamic prisons deserve an attention because they are connected with the general institutional environment in the Islamic lands. This article surveys the Islamic prisons in Sicily in the period 9th-11th century. It begins with a review of the emergence of the first Islamic prisons. This information serves as both forming initial impressions and a basis of the subsequent analysis. An important contribution of the article is the collected information from different by language, type and time historical sources. Their careful readings, coupled with a compare analysis, allow us to draw conclusions about the characteristics and location of the medieval Sicilian prisons. Comparison with the prisons in the other Islamic lands over the same historical period shows us common features. This makes it possible to conclude that the penal institutions on the island follow and work on a well-established model.

✉ **Dr. Desislava Vladimirova**

31st Secondary School for Foreign Languages and Management
2, Geo Milev St.

1111 Sofia, Bulgaria

E-mail: desislava.st.vladimirova@gmail.com